

**ЧИ МОЖЕ СУД ВІДМОВИТИ У ПРИЙНЯТТІ ЗАЯВИ
ПРО ВИЗНАННЯ СПАДЩИНИ ВІДУМЕРЛОЮ?**

Бичкова С.С., доктор юридичних наук, професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу НАВС

Для запобігання ситуаціям, пов'язаним із невизначеністю правового режиму майна, яке залишилося після спадкодавця і ніким не

успадковане, законодавець передбачив інститут визнання спадщини відумерлою.

Згідно із ст. 274 ЦПК України заява про визнання спадщини відумерлою у випадках, встановлених ЦК України, подається до суду органом місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

Як випливає із ч. 1 ст. 1277 ЦК України, підставами звернення до суду про визнання спадщини відумерлою є відсутність спадкоємців, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, відмова від прийняття спадщини.

Однак для реалізації права на звернення до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою наявності визначених у законі підстав замало, адже потрібно, щоб минув щонайменше один рік з часу відкриття спадщини (ч. 2 ст. 1277 ЦК України). У разі подання заяви до спливу цього строку суд має відмовити у її прийнятті (ст. 276 ЦПК України).

На думку І. В. Болокан, можуть бути й інші підстави для відмови в прийнятті відповідної заяви, зокрема, наявність відомостей про перебування майна у володінні і користуванні спадкоємців, які формально не прийняли спадщини; відсутність будь-яких відомостей про розшук спадкоємців нотаріусом та їх повідомлення про відкриття спадщини [1, с. 133].

Не зупиняючись поки що на можливості суду відмовити в прийнятті заяви, зазначимо: для прийняття спадщини потрібно або проживати на час її відкриття разом із спадкодавцем постійно, або подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу (ч. 3 ст. 1268, ст. 1269 ЦК України). Законодавець не передбачає «формальне неприйняття спадщини». У разі, коли особа не вважається такою, яка прийняла спадщину, вона володіє і користується майном, що входить до складу спадщини, без достатніх правових підстав. І на відповідні відносини уже поширюються норми іншого, передбаченого гл. 83 ЦК України, правового інституту.

Щодо другої наведеної автором підстави для відмови в прийнятті заяви потрібно звернути увагу на таке. Нотаріус, відповідно до ст. 63 Закону України «Про нотаріат», який одержав від спадкоємців повідомлення про відкриття спадщини, зобов'язаний повідомити про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких йому відоме. Він також може зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення про це у пресі. Із цього положення випливає: по-перше, на нотаріуса покладається указаний обов'язок тільки у випадку, коли його повідомили про відкриття спадщини спадкоємці; по-друге, обов'язок стосується лише спадкоємців, місце проживання або роботи яких відоме нотаріусу; і по-третє, виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення про це у

пресі є правом, а не обов'язком нотаріуса, тобто нотаріус не зобов'язаний проводити розшук спадкоємців.

Такої спеціальної підстави для відмови у прийнятті заяви про визнання спадщини відумерлою, як «відсутність будь-яких відомостей про розшук спадкоємців нотаріусом та їх повідомлення про відкриття спадщини», у законі також не закріплено. А отже, у такому разі суд не має права не прийняти подану заяву. Тим більше, на момент прийняття заяви суд не зобов'язаний з'ясовувати, чи є такі відомості або вони відсутні. Він має лише перевірити заяву і додані до неї матеріали на відповідність їх вимогам ЦПК України. У подальшому, якщо під час розгляду справи суд встановить факт не виконання нотаріусом покладеного на нього обов'язку щодо повідомлення спадкоємців, він вправі постановити окрему ухвалу (ст. 211 ЦПК України). У спадкоємців, які з'являться після ухвалення рішення про визнання спадщини відумерлою, є право вимагати передання відповідного майна у натурі або, у разі його продажу, - право на грошову компенсацію (ч. 3 ст. 1280 ЦК України).

Повертаючись до законодавчого формулювання ст. 276 ЦПК України, зауважимо, що, як правильно звертають увагу деякі науковці, у цивільному процесуальному праві не передбачено інституту відмови у прийнятті заяви. А тому у випадку подання заяви до спливу встановленого у ч. 2 ст. 1277 ЦК України строку пропонується вести мову про невідомість справи суду, і, як наслідок, про відмову у відкритті провадження у справі [2, с. 338]. Дійсно, подання заяви до закінчення одного року з часу відкриття спадщини можна розглядати в межах визначеної в п. 1 ч. 1 ст. 122 ЦПК України підстави для відмови у відкритті провадження у справі «заява не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства». Хоча доцільним вбачається залишити у ст. 276 ЦПК України спеціальну норму, але внести до неї зміни: замість фрази «суд відмовляє в прийнятті заяви» зазначити «суд відмовляє у відкритті провадження у справі».

Звичайно, інші підстави для відмови у відкритті провадження у справі на цю категорію цивільних справ також поширюються (ч. 2 ст. 122 ЦПК України).

Таким чином, можна підсумувати, що у разі подання заяви про визнання спадщини відумерлою суд має відмовляти у відкритті провадження у справі, а не у прийнятті заяви.

Список використаних джерел:

1. Болокан І. В. Правове регулювання особливостей розгляду судами справ про визнання спадщини відумерлою / І. В. Болєкая // Вісник Запорізького національного університету. - 2010. - № 2. - С. 130-135.
2. Цивільний процес України : [підруч.] / [Ківалов С. В., Мінченко Р. М., Погрібний С. О. та ін.] ; за ред. Р.М. Мінченко, І.В. Андрюнова. - Х.: Одісей, 2012. - 496 с.